

Постановка проблеми. У ринкових умовах господарювання однією з основних проблем аграрного сектора економіки України є залучення інвестиційних ресурсів, необхідних для модернізації галузі та забезпечення на цій основі виробництва конкурентоспроможної продукції. Проте внаслідок значної кількості збиткових підприємств і низького рівня норми прибутку аграрного виробництва порівняно з іншими секторами економіки, повільного обороту виробничого капіталу, зумовленого диспропорцією між часом виробництва та робочим періодом, недостатньої захищеності прав інвесторів спостерігається низький рівень інвестування аграрного сектора економіки, що стримує процес його модернізації і нарощуванню обсягів виробництва аграрної продукції. В цих умовах виникає необхідність обґрунтування цілеспрямованих заходів державної політики, орієнтованих на активізацію інвестиційних процесів в галузі, що створить умови для формування продовольчої безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні сучасні наукові концепції у сфері інвестиційної діяльності, зокрема в аграрному секторі економіки викладені у наукових працях таких вітчизняних дослідників як І.А. Бланк, І.І. Вініченко, О.М. Гаркуша, С.А. Гуткевич, О.І. Даций, М.Х. Корецький, М.І. Кісіль, М.О. Павловський, А.А. Пересада, П.С. Рогожин, П.Т. Саблук, І.Н. Топіха, А.В. Чупіс, І.О. Іртищева та ін. Дослідження вказаних вчених охоплюють широкий спектр питань, пов'язаних з ефективним залученням іноземних інвестицій, формування сприятливого інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки та ін. Проте актуальною залишається проблематика обґрунтування механізмів залучення інвестицій в аграрний сектор економіки в контексті формування продовольчої безпеки держави, що потребує подальших комплексних досліджень у цьому напрямі.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка сучасної динаміки інвестиційних процесів в аграрному секторі національної економіки, ідентифікація існуючих проблем у цій сфері та обґрунтування ключових векторів державної політики, орієнтованих на активізацію інвестиційних процесів в галузі.

Основний матеріал. Одним з наслідків недостатнього рівня інвестування в сільське господарство є низькі темпи зростання аграрного виробництва в порівнянні зі зростанням попиту. За останні два десятиліття у багатьох регіонах світу темпи зростання врожайності знизилися – насамперед в країнах, у яких було зафіксовано зростання врожаїв за часів «зеленої революції». Згідно підготовлених ОЕСР і ФАО «Прогнозам розвитку сільського господарства в 2011-2020 роках», зростання світового сільгоспвиробництва в поточному десятилітті складе лише 1,7% в порівнянні з 2,6% за минулі 10 років. Недостатні або неефективно розподілені державні інвестиції в сільське господарство, разом з помилковими стратегіями, також призвели до витіснення дрібних землевласників та сімейних ферм з ринку.

За оцінками ФАО сільгоспвиробництво, переробка та збут сільгосппродукції потребують чистих інвестицій в обсязі 83 млрд. дол США щорічно лише для того, щоб задовольнити зростаючі потреби в продовольстві у зв'язку із збільшенням населення у світі. У червні 2011 року «The Global Harvest Initiative» представила власні оцінки, згідно з якими необхідно щорічно інвестувати 90 млрд. дол США в розвиток сільського господарства для того, щоб підвищити продуктивність і забезпечити продовольством населення Землі в 2050 році [1, с. 4].

В сучасних умовах перед аграрним сектором економіки стоять три основні завдання. По-перше, він має забезпечити достатнє виробництво продовольства для задоволення зростаючих потреб населення у харчових продуктах. По-друге, аграрний сектор повинен забезпечити засобами існування значну частину сільського населення. По-третє, аграрна сфера має стати більш стійкою до мінливих умов навколишнього середовища та несприятливих кліматичних змін. Для вирішення цих проблем необхідним є збільшення розмірів і поліпшення якості інвестицій в галузь. Обсяг ресурсів, які наразі спрямовуються в аграрний сектор, насамперед в сільське господарство, є недостатнім для вирішення існуючих і майбутніх проблем. Це переважно стосується досліджень, розробок і технологій в сільському господарстві, розширення та управління людським капіталом, поліпшення стану природних ресурсів. Серйозні проблеми існують також в сфері інфраструктури, включаючи енергозабезпечення сільських територій, зрошення, обробку та зберігання зібраного врожаю, переробку і транспортування.

Дослідження динаміки інвестиційних процесів в аграрному секторі економіки України показує, що протягом останніх років посилилася позитивна тенденція щодо зростання обсягів капітальних інвестицій в сільське господарство. Проте основним джерелом інвестування галузі залишаються власні кошти підприємств і організацій [2, С. 40)]. У 2012 р. також було відмічено негативну тенденцію щодо скорочення обсягу прямих іноземних інвестицій в сільське господарство (табл. 1).

Крім того, зменшилися обсяги залучення у галузь кредитних ресурсів. За даними Національного банку України у 2012 р. 2603 підприємства АПК залучили 13,5 млрд грн кредитних ресурсів, що на майже на 1,3 млрд грн менше, ніж у 2011 р. Із загального обсягу залучено короткострокових кредитів – 9,6 млрд грн, середньострокових – понад 2,3 млрд грн, довгострокових – майже 1,6 млрд гривень. 80 підприємств агропромислового комплексу залучили пільгові кредити на суму 1265 млн грн, з них: 772,4 млн грн – короткострокові, 378,4 млн грн – середньострокові та 114,1 млн грн – довгострокові кредити.

Обсяги пільгових кредитів, залучених у 2007-2011 рр., які підлягали здешевленню у 2012 р., становили понад 9,8 млрд гривень. Процентні ставки, під які банки кредитували підприємства АПК, в середньому в Україні становили від 20 до 24% річних.

Таблиця 1

Інвестування сфери сільського господарства, мисливства та пов'язаних з ними послуг у 2010-2012 рр.

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 р. у % до 2010 р.
Капітальні інвестиції в сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги, млн.грн.	11880,9	16703,6	19089,7	160,7
Індекс капітальних інвестицій в сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги, у % до відповідного періоду попереднього року	111,8	130,8	111,0	x
Обсяг прямих іноземних інвестицій в сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги, млн.дол.США	793,0	838,7	692,0	87,3

Джерело: Державна служба статистики України.

У 2012 р. 370 підприємств потребували пролонгації кредитів, залучених у минулі роки, загальним обсягом 1839,4 млн гривень. Фактично пролонговано кредити 200 підприємствам на суму 1271,1 млн грн, що становить 69,1% до потреби.

З метою здійснення фінансової підтримки суб'єктів господарювання АПК через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів протягом 2012 р. до регіонів фактично спрямовано 378,75 млн грн бюджетних коштів, що становить 90,6%

планових бюджетних асигнувань. При запланованому обсязі коштів для фінансової підтримки розвитку підприємств АПК за рахунок коштів місцевих бюджетів в сумі 184,8 млн грн, у 2012 р. фактично профінансовано 131 млн грн, що складає 71% від передбачених обсягів.

Таким чином, процес інвестиційного забезпечення розвитку вітчизняного аграрного сектора економіки характеризується рядом негативних тенденцій, зокрема уповільненням темпів надходження інвестиційних ресурсів у розвиток галузі, а за окремими напрямками і їх скороченням. Поряд з цим сьогодні для України головним пріоритетом забезпечення належного рівня продовольчої безпеки є насичення ринку власною сільськогосподарською та продовольчою продукцією. Вирішенню вказаного завдання має сприяти запровадження складових стратегії аграрного протекціонізму та державна підтримка галузі [3, С. 189].

Розширення конкурентних переваг вітчизняних агровиробників як на світовому, так і на вітчизняному ринках вимагає суттєвого організаційного та технологічного оновлення виробництва, посилення його крупнотоварності, приведення технологічних процесів у відповідність до міжнародних ветеринарних і фітосанітарних вимог тощо. В сучасних умовах необхідно забезпечити базу для стабільного розвитку аграрного виробництва, підвищити його конкурентоспроможність, подолати цінові диспропорції, посилити державну підтримку товаровиробників; сприяти залученню інвестицій для переходу на інтенсивний тип розвитку сільського господарства шляхом комплексної механізації та автоматизації виробництва, запровадження ресурсозберігаючих технологій і біотехнологій, меліорації землі, вдосконалення організації праці та матеріального стимулювання, поглиблення спеціалізації виробництва та досягнення його раціональної концентрації.

При цьому пріоритет має бути надано питанню розширення інвестування саме дрібних землевласників, що має першочергове значення для зміцнення продовольчої безпеки та покращення харчування населення, зниження рівня бідності в сільській місцевості. Поліпшення якості інвестування дрібних землевласників сприятиме вирішенню проблеми захисту навколишнього середовища, включаючи скорочення дефіциту води, відновлення ґрунтового покриву, збереження біорізноманіття та пом'якшення наслідків змін клімату.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, активізація інвестиційної діяльності у сільськогосподарському виробництві має спрямовуватися на оновлення матеріально-технічної бази підприємств і запровадження новітніх технологій виробництва сільськогосподарської продукції на інноваційній основі, поліпшення інфраструктури аграрного виробництва. Першочерговими напрямками державної політики у цьому аспекті мають бути запровадження іпотечного кредитування сільськогосподарських виробників (після скасування мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення); створення сприятливих умов для залучення інвестицій на виробництво біопалива, екологічно чистої та органічної продукції, формування системи сільськогосподарських і обслуговуючих кооперативів; розвиток мережі закладів, які надають консультаційні послуги щодо можливостей вкладення капіталів в АПК; забезпечення контролю за виконанням державних цільових програм у сільському господарстві та використанням бюджетних коштів на їх реалізацію; розроблення інвестиційних проектів з розбудови оптових ринків сільськогосподарської продукції та логістичної інфраструктури.

Оновлення матеріально-технічної бази аграрних підприємств сприятиме нарощуванню виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції та підвищенню рівня продовольчої безпеки, зростанню ефективності аграрної галузі як одного з основних локомотивів розвитку національної економіки. Для цього необхідно здійснити заходи щодо запровадження механізмів пільгового довгострокового кредитування сільськогосподарських товаровиробників при придбанні ними сільськогосподарської техніки; виконанні послуг сторонніми організаціями зі встановлення відповідного обладнання; будівництві

тваринницьких комплексів (особливо м'ясо-молочного напрямку); сприяння залученню промислового капіталу в розвиток сільськогосподарського виробництва через формування вертикально інтегрованих агропромислових структур; сприяння кооперуванню сільськогосподарських підприємств у спільному придбанні сільськогосподарської техніки та її використанні; створення регіональних та місцевих об'єднань з надання техніки в операційну оренду для виконання певних технологічних операцій; розвиток лізингу в сільському господарстві, надання інформаційної та методичної підтримки інвестуванню в розвиток агровиробництва, спрощення процесів реєстрації аграрних інвестицій, надання гарантій землекористування інвесторам.

Перспективи подальших досліджень щодо проблематики інвестування аграрного сектора економіки в контексті формування продовольчої безпеки держави мають зосереджуватися на питаннях ідентифікації регіональних особливостей та факторів, що впливають на процес вкладення інвестиційних ресурсів в галузь та розробки на цій основі регіональних стратегій залучення інвестицій в аграрний сектор економіки.